



УДК 377.014.6:005.6:061.1ЄС

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Володимир Крячко,

*кандидат соціологічних наук, старший
науковий співробітник відділу зарубіжних
систем професійної освіти Інституту
професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2869-7490>
e-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com*

Анотація. На основі аналізу наукових та інформаційних джерел експліковано деякі сучасні методи оцінювання якості професійної освіти і навчання у країнах Європейського Союзу. Схарактеризовано деякі особливості Європейської моделі забезпечення якості професійної освіти і навчання, а також критерії та методи для оцінювання.

Ключові слова: метод, оцінювання, якість, професійна освіта, навчання, Європейський Союз.

MODERN METHODS OF ASSESSING THE QUALITY OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Volodymyr Kryachko,

*PhD in Sociology, Senior Research Scientist of
the Department of Foreign Systems of Vocational
Education of the Institute of Vocational Education
of the NAES of Ukraine*

Abstract. Based on the analysis of scientific and information sources, some modern methods of assessing the quality of vocational education and training in the countries of the European Union are explained. Some features of the European model of quality assurance of vocational education and training, as well as criteria and methods for assessment, are characterized.

Keywords: method, assessment, quality, vocational education, training, European Union.

Актуальність дослідження зумовлюється невідкладністю створення уніфікованого евалюативного інструменту оцінки якості професійної освіти в Україні, яка може базуватись на системі критеріїв оцінки якості професійної освіти в Європейському Союзі. Як відомо, результатом процесу пошуку загальної системи забезпечення якості П(ПТ)О у країнах ЄС було створення системи EQAVET (Європейської системи забезпечення якості у професійній освіті та навчанні). Цю довідкову базу було створено на допомогу країнам-членам ЄС та країнам-учасникам у розробленні, вдосконаленні, керівництві та оцінюванні якості власних систем професійної освіти і навчання (далі – ПОН). Тобто, Європейська модель забезпечення якості професійної освіти і навчання була розроблена для того, щоб допомогти планувати і контролювати процес удосконалення національних систем професійної освіти і навчання за допомогою спільних погоджених показників/індикаторів.

У рамках системи EQAVET з метою забезпечення якості ПОН було запропоновано методологію, що ґрунтується на: 1) циклі якості (PDCA Cycle), котрий складається з чотирьох фаз (постановка цілей та стратегічне планування; правила і регламент впровадження, постійний моніторинг та вимірювання результатів, відповідно до наперед визначених цілей; аналіз чинників, що сприяють якості та управлінню змінами з урахуванням досягнутих результатів; контроль – починає новий цикл постійного вдосконалення, а отже нове стратегічне планування та постановка цілей, адаптовані до нових розробок; 2) критеріях якості та орієнтовних дескрипторах для кожної фази циклу; 3) загальних показниках для оцінювання цілей, методів, процедур та результатів навчання.

У розширеній версії визначення Центру CEDEFOP поняття «забезпечення якості» йдеться про «види діяльності, що включають планування, впровадження, оцінювання, звітування та покращення якості, які здійснюються, щоб гарантувати, що уся освіта та навчання (зміст програм, навчальні плани, результати оцінювання та підтвердження результатів навчання, тощо) відповідають вимогам якості, яких очікують зацікавлені сторони». Європейська базова рамка забезпечення якості професійної освіти і навчання розроблена для сприяння покращенню професійної освіти і навчання в ЄС, надаючи органам влади спільні інструменти для управління якістю. Для ілюстрації характеру забезпечення якості вона використовує поняття «циклу якості», що містить чотири окремі етапи процесу забезпечення



якості: планування (постановка чітких і реальних цілей), впровадження (визначення необхідної структури для досягнення цілей), оцінювання (розробка механізмів збору та оцінки інформації на предмет досягнення цілей) та перегляд (оцінка результатів та внесення необхідних поправок чи змін). Таким чином, можна помітити, що у ній багато схожого із «Навчальним циклом Колба», відомого із теорії навчання. Ці етапи умовно «вклинюються» один в один, тобто результати одного визначають дії іншого. Водночас, вони також є відокремленими етапами в часових рамках і це визначає особливості збору даних.

Нагадаємо, що у 2009 році Європейська Рада та Європейський Парламент ухвалили Рекомендацію щодо встановлення Європейської довідкової системи (рамки) забезпечення якості ПОН (EQARF – European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training) та підвищення статусу мережі EQAVET. EQARF є довідковою базою, що містить принципи, критерії та набір показників якості, котрі застосовуються державами-членами ЄС. Рекомендація заохочує держави-члени узгодити свій підхід до забезпечення якості ПОН з EQARF для забезпечення прозорості та зміцнення довіри.

Одним із допоміжних механізмів у інструментарії Європейської базової рамки забезпечення якості є список десяти показників (відомих як показники Європейської базової рамки забезпечення якості EQARF), за допомогою якого можна перевірити якість та ефективність системи професійної освіти і навчання:

- 1) актуальність (затребуваність) системи забезпечення якості для постачальників послуг ПОН;
- 2) інвестиції у підготовку викладачів та тренерів (майстрів);
- 3) рівень участі у програмах ПОН;
- 4) коефіцієнт (рівень) завершення програм ПОН;
- 5) рівень працевлаштування випускників програм ПОН;
- 6) застосування набутих умінь і навичок на робочому місці;
- 7) рівень безробіття;
- 8) поширення вразливих (соціально незахищених) груп;
- 9) механізми виявлення навчальних потреб на ринку праці;
- 10) заходи, що забезпечують сприяння кращому доступу до ПОН.

Як видно із цього переліку, тут є і показники, які орієнтовані на вхідні ресурси, і ті, які пов'язані із вихідним продуктом. До того ж, тут ураховано усі етапи «циклу якості», що містить чотири окремі етапи

процесу забезпечення якості: планування, впровадження, оцінювання та перегляд. Даний перелік служить лише прикладом, проте також ілюструє рекомендації європейського рівня щодо того, що вважається найважливішими критеріями, які заслуговують на увагу, зважаючи на поточний стан справ у Європі. Окремим країнам-членам доведеться перенести їх з системного рівня на рівень інституційний, щоб застосувати у національних програмах забезпечення якості, додавши чи відкинувши ті пункти, які більше відповідають національним пріоритетам у системі професійної освіти і навчання кожної країни. Вірний вибір критеріїв має вкрай важливе значення для достовірності процесу забезпечення якості.

Для того, щоб визначити, чи є система професійної освіти і навчання якісною, зазвичай формулюють конкретні очікування у формі певних робочих критеріїв якості, які їх відображають. Вони також дозволяють нам визначити, наскільки існуючі положення у професійній освіті і навчанні відповідають нашим очікуванням. Часто ці очікування носять такий характер, який не дозволяє нам виміряти їх безпосередньо та об'єктивно, тому мова йде про показники – ті чинники, які роблять можливим і реальним надання якісної професійної освіти і навчання, проте вони не обов'язково гарантують, що все так і є. Прикладом такого показника може бути рівень кваліфікації викладачів чи майстрів. Це хороша ознака того, що викладачі даного навчального закладу мають формальну кваліфікацію та дипломи про підвищення кваліфікації (Radkevych et al., 2023). Зазвичай це означає, що вони надають якісний рівень викладання. Проте, нема стовідсоткової гарантії, що все саме так і є, якщо, наприклад, їх кваліфікація застаріла чи здобута у напрямках, які не цілком відповідають тим програмам, на яких вони навчають.

Показники якості можуть бути або зумовленими вхідними ресурсами або вихідними результатами. Зумовлені вхідними ресурсами показники пов'язані з тим, що вважається необхідними передумовами для впровадження успішної програми професійної освіти і навчання. Прикладами таких показників можуть бути: рівень кваліфікації викладачів та майстрів; співвідношення кількості викладачів до студентів; наявність навчального обладнання, тощо. Критерії, зумовлені вихідними результатами, зазвичай ширші та пов'язані з вихідним продуктом, тобто йдеться про актуальність та користь «продукту», щойно він потрапляє на ринок праці. Зумовлені вихідними



результатами показники – це, наприклад, рівень працевлаштування після закінчення навчання, рівень задоволення працедавця, тощо. Перелік критеріїв якості може бути нескінченним, та загалом, чим він довший та детальніший, тим складніше з ним працювати і важче пристосувати до потреб.

Мета стратегії забезпечення якості також визначає методи, що використовуються для збору даних, а також позначається на достовірності інформації за критеріями, яка отримується від респондентів (учасників та зацікавлених сторін). Зазвичай, методи, що використовуються, такі ж, як і методи для оцінювання, наприклад: 1) Опитування користувачів; 2) Аналіз документації; 3) Спостереження; 4) Інтерв'ю; 5) Використання існуючих статистичних даних.

Забезпечення якості може проводитися внутрішньо самим ПТНЗ (самооцінювання) або зовнішньо, з боку зовнішніх органів/експертів (інспекції). Самооцінювання – це висхідний процес, коли учасники самі ним керують, проте він може бути суб'єктивним та вимагає високого ступеню взаємодовіри. Інспекції дозволяють провести зовнішнє (об'єктивне) оцінювання, але це низхідний процес, який може віддаляти учасників на місцевому рівні. Окремими формами зовнішнього забезпечення якості є акредитація та ліцензування, коли постачальників навчальних послуг оцінюють зовнішні оцінювачі, роблячи це на основі певних визначених критеріїв з метою перевірити, чи здатні вони надавати послуги необхідної якості.

Внутрішні та зовнішні процедури забезпечення якості не є взаємовиключними, а у більшості систем профосвіти вони існують паралельно та вважаються необхідними і належними, навіть попри те, що взаємозв'язок між ними не завжди є безпроблемним. В одному із європейських досліджень щодо застосування акредитації зазначається, що ефективне покращення постачання послуг професійної освіти і навчання повинно базуватися і на низхідних, і на висхідних елементах, хоча між внутрішніми та зовнішніми елементами забезпечення якості завжди спостерігається певне тертя. Одним із найцікавіших питань щодо акредитації є те, як поєднати внутрішнє і зовнішнє оцінювання та як об'єднати низхідні і висхідні підходи.

Отже, незважаючи на те, чи здійснюється збір даних на основі самооцінювання, або ж за допомогою інспекцій, особливу увагу слід приділити питанню достовірності зібраної інформації. При самооцінюванні завжди є ризик, що заклад буде схильний подати не



зовсім правдиву інформацію, зокрема, якщо результат цього процесу тягне за собою фінансові винагороди (у випадку позитивного результату) або санкції (у випадку негативного результату). Отже, самооцінювання частіше використовується у тих системах, у яких спостерігається високий ступінь взаємодовіри та децентралізації, а також там, де це ніяк не пов'язано ні з винагородами, ні з санкціями, а в основному застосовується як внутрішній інструмент для навчання та розвитку. Втім, дані, зібрані під час зовнішнього оцінювання, також можуть мати проблеми із достовірністю, адже заклад, будучи основним джерелом інформації, може знайти різні способи подати перекручені дані, щоб представити себе у вигіднішому світлі, аби уникнути санкцій.

Список посилань

Кулалаєва, Н., & Гайдук, О. (2022). Забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання: європейський досвід. *Професійна педагогіка*, 1(24), 71-80. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.71-80>

Радкевич, В. О., Пуховська, Л. П., Бородієнко, О. В., Радкевич, О. П., Базелюк, Н. В., Корчинська, Н. М., & Леу, С. О. (Eds.). (2018). *Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія*. «Полісся».

Забезпечення якості у системі професійної освіти і навчання. (n.d.). https://heqes.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/забезпечення_якості_у_системі_професійної_освіти_і_навчання.pdf

Radkevych, V., Pryhodii, M., Kruchek, V., Voronina-Pryhodii, D., & Kravets, S. (2023). Standardisation of vocational teacher training in Ukraine. *Professional Pedagogics*, 1(26), 94–102. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.94-102>